

ACC. N:R M. 13328: 1-15.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: Småland Upptecknare: Ingeborg Johansson, Markaryd
 Härad: Funnebo Berättare: " " "
 Socken: Markaryd Berättarens yrke: husföreståndarinna
 Uppteckningsår: 1954 Född år 1898 i Heimeryd

Barnets vård och uppfostran under förskoleåldern. LUF 98
 s. 1-15.

Barnens vård och uppföstran under förskoleåldern.

Den stora skillnad, i fråga om barnens vård och föstran, i närvarande tid och för omkring fyrtio år sedan är så påtaglig, att ingen som är äldre kan undgå att lägga märke till den såväl i denna trakt, som på andra håll.

I en trakt som denna, där befolkningen så gott som helt utgjorts av bönder och arbetare, har också barnens föstran gått efter ett gemensamt mönster. Vi tänka oss ett hem, med 7-8 barn, vilket torde vara genomsnittsmängden i varje hem, vid denna tid. Här fanns alltså barn i alla åldrar, såväl spädbarn, som barn i förskoleåldern och ännu äldre. Dessa småbarn i hollåldern 2-4 år, behöfde givetvis tillräckligt, även om det var i liten utsträckning och alls inte i likhet med vad barn nu i samma ålder tycks behöva.

Vid denna tid, var det mycket vanligt, i denna trakt, att de gamla mor eller farföräldrarna, bodde i "lilla-stua", som det kallades och i regel voro de dessa förskole-åldersbarns uppföstrare. Där nu så var fallet att barnen

mycket stodo under det gammas inflytande, tillägnade de sig deras åtbördar och tulesätt, att de verkade vad det också ofta uttrycktes "lillgamla". Säkertligen voro dessa gamla, många om allt hos barnen inpräntade utslutande mytliga saker, samt de i många fall aldrig glämda, det kan man ibland ännu få höra. Barnets ålder från 4-7 år är enligt de flestas mening den tid, då det är allra mest mottagligt för intryck från de äldre, som ordspråket säger "som de gamla sjunga så berättas de unga" och det turde nog hava sin rättighet.

Glennacts almåsfär, framträdde för öfrigt ganska tydligt hos barn i denna ålder och sin gudsfruktan och ordning var rädande, både om en också lärt barnen det samma. Tidigt började man inpränta hos de små, att lydnad mot föräldrar och äldre personer, var något alldeles nödvändigt. Om därför icke förmaning och framhållande av fjärdet budets välsignelse ville hjälpa, så togs riset fram. I de flesta hemmen fanns ett sådant alltid i sin tillreda, och hade sin plats bakom röret, vid spisen och fästas det icke alltid blev allvar av hollaren, hyste barnen ändå en hiskelig

skräck för denna tingest. Blotta ösynen av rikt, irriterade barnen på ett visst sätt, så att de ville helst uppföra sig så att de ej behöfde göra bekantskap med desamma. Barn kunna också vara ambitiösa, i denna ålder. Om det hade kommit ut bland kamraterna, att det hade varit pisk, så hade det ju varit alldeles tydligt menade de. Snarast, tilläts barnen att ha någon egen vilja, vid denna ålder, och i den tid det här är fråga om. Den vill, "den vilja sitter i riel" eller, "man måste böja viljan medan den är grön". Sådana talesätt hördes ofta i samband med uppföstran till lydighet. Att det var föräldrarna och särskild modern, som hade denna del av uppföstran på sin lott, nämner jag, det är en given sak, men eljest undervisades barnen också av samt förut nämnts de gamla, om de bodde i hemmet och i många fall av äldre syskon också. De som (de äldre syskonen) frige de i många fall lära sig att hålla sina föräldrar och andra anförvanter, i tillbärlig vördnad. Vid denna tid var tilltalsordet du, till föräldrar och för öfrigt äldre personer,

rent av vanhedrande. I somliga hem, tilltalade barnen
sina föräldrar med far och mor, men det mest vanliga var
extremt frivilt tilltalsordet Vi; och för ännu längre tilltalas
skulle barnen säga I eller Du, till äldre personer. Det gällde
också att noggrant upprepa farbror, faster, mormor etc
till dem som till detta voro berättigade. Gudmor och gud-
far, voro inte heller emot på att höra dessa benämningar,
när de kommo på besök, och på en del ställen hade man lärt
barnen, att säga mormor, om det var en kvinnlig nära bekant,
ty tilltalsordet Sant, är något endast för de sista fjugo åren,
då det gäller denna frokt.

Omhelsbetygelser, såsom klappa, kyssa (gissa mun), etc. har
vart alltid förekommit, mellan föräldrar och barn, men och mindre
men säkerligen skedde det i skymsundan, så mycket som
möjligt, ty barneningo ju alla inte verka kela och bort-
skända, för då blevo de aldrig stora kantsänka, så var den
allmänna meningen. Lake heller passade det att ser-
spåningen
4 salt i mors knä, ofentligt, för då kunde den fött ord om sig

att vara "kelen" och för ett sådant uttryck reagerade barnen märkbart på den tiden.

Att följa föräldrarna till bjundning, eller andra tillställningar, var av olika anledningar inte så vanligt före, för barn i denna ålder, men undantag gavs ju, tex när gudmor gjorde kalas, då var gudbarnet det enda i barnafloken, som fick den äran att följa föräldrarna dit. Men här gällde att uppföra sig så gudmor var nöjd. Alla, hade kanske varken så sking, eller så frukostig gudmor som jag själv hade, men jag minnes så tydligt vilka förmaningstal det var i hemmet, inför ett sådant besök. Glade mor tyvärr utskellet någon punkt i förmaningen, vilket redan visade sig i framträdandet. Det att neqningen inte var tillräckligt djup och förmär, för en så ärevärdig dam, så drog denna sig inte för att göra en ganska skarp tillrättvisning. Ej heller deqde det att fem-sexåringen satte en finger i munnen, vid ett dylikt besök och visade sig vara blyg och tefall.

5 Så hade också barnen blivit lärda att svara högt

och lydligt, alla äldre personer och vid sex - sju år,
ansågs det att de borde förstå sig på att uppträda på
ett sådant värdigt sätt. Baga och niga, borde ha varit
det första man lärdes de små, och förutom detta förstodo
de vid fyra - femårsåldern, att tuka i handen, för den minsta
lilla gäva, som räcktes dem av någon främmande person.
Givtoris var det av allra största betydelse, att barnen uppförde
sig väl då tillfälliga gäster, voro i hemmet, så att inte dessa,
hade något att anmärka på dem. Att vara tysta och stillsamma
och alls inte lägga sig i de äldres samtal, var regler som alla
barn hade följt. Lära i den tid, det här är fråga om. Aldrig,
förehom det heller att barnen finge vara med vid bordet,
då någon främmande bjöd på kaffe. Dessa regler, voro hos
dem så inlärdas, att det knappast förehom några protester,
tydligt på för hand, att det i såfall hade varit, "riabastu",
efteråt, så det var nog bäst att rätta sig efter lidens sed
även i detta stycke.

6 Minspel och grimaser, är väl inte endast något för vår tid

bland barn, utan det har nog alla tiden varit deras svaga
sida. Därför förekom det hotelser och förbud, som "om du gör
grimaser med mun och ögon, så blir du sådan", eller "om
du visslar så lockas du på den anden", "den som hämnar
får länge Larmas", och om för inte lika begravning och göra
sandkullar för det betyder dödsfall i släkten" Enda hotelsen
för att lura barnet renlighet förekom också som "om du inte
vill tvätta dig så blir du lik sotaren och då kommer hon och
sår dig". Om du petar näsan så kommer kräkan och kaskar
näsleppan "om du inte vill kammas så drar låsen ut med
dig" etc. För att hindra barnet att skada sig hade man också
hotelser: att det fanns en gubbe i brunnen, det stodde alla
barn och att skogsanran höll sig framme och sagde dem, som
de gick för långt in i skogen, var de också inställda på.
Hidare fanns en gubbe i marken och ärtlandet, som inte heller
var att lita på om de gick dit, så vi ser att förbud och
hotelser visst inte fattades, för småbarnen, på den tiden.

7 Vär det gälle bändförelningen åt dessa småbarn, skilde man

pojkar och flickor, så mycket barn möjligt. Den minste
fick i regel sitta i föräldrarnas säng, tills det blev en nykomling
så då intogs platsen av denne. Den lille 2-3 åringen, fick då
måga sig ned att dela bädd med de äldre syskonen, eller
också i vissa fall i faderns säng. Placering vid matbordet,
var visst inte så noggrann på den tiden efter vad jag kan minnas,
i många fall finge dessa små barn sitta vid bordet, medan de
ät, men däremot lades allra största vikt vid att de höll sig
kyta under måltiden. "Gå maden lösa munnen", det finge vi
ofta höra och uttrycket "stå och växa" låt också vara från den
tiden då barn i förskolåldern inte hade så stora framåtag, varken
i hemmet, eller ute i det offentliga.

Lekar, inomhus var mycket sällsynt för barn förr. Därför höll
de sig ute den mesta tiden av dagen, till vintersädes fringa-
de dem att hålla sig inomhus. För sysselsättning under sådana
friskällanden, fordrades ju litet leksaker och småplock och i
regel tillverkade de sådant själva, i samråd med äldre syskon
eller kamrater. Ut av trä, klämma hästar och vagnar etc.

var ju alltid pojkars förfjusning och att flickor i denna
ålder, lekte med dockor, var även i den tiden mycket vanligt.
Dockorna, voro naturligtvis också tillverkade hemma, ty på
den tiden köptes inga leksaker, utan möjligen en gång om
året, då det var Marknads marknaden, då fingo barnen i regel
varsin liten leksak, till ett pris av högst 25 öre. Barnen satte
högt värde på denna köpta leksak, och i de flesta fall märktes
man inte ännu då den i vardag lag, utan den sattes upp
på en byrå, där de en och annan gång fingo gå och titta på
den. Att flickorna utomhus, lekte lekstuga, det kunde man
se vid varje hus, där som fanns flickor ty där hade de vid
nästan lämplig liten plats, plockat fram sänderlagna koppor
och fat, och på en bräda, som låg på ett par stensar, sattes
dessas prydnader upp, och så var den tidens lekstuga färdig.
Såmapojkarnas intresse koncentrerades visst mest omkring hästar o
körstar, ty även utomhus lekte de kör häst eller bygga stall
och buser, till oxar och kor.

Om far, var på riktigt gott kunnor, så kunde det hända att

han blev med och lekte, "vadda gåsen" för det tyckte vi att han var specialist på. Han var då rår, och skulle faga gås-
ungarna. "gadda mycket" skulle de säga. "fark sticket" svarade
räven, "hur dant är vädret i dag." "söligt och grått" svarade
gäsen, "då är det inte mitt väder," men svarade gäsen, "det är
småslasbet och lett," "då är det mitt väder," sade räven och
så föräktte han faga gåsungarna. Denna, och andra s.k.
stuglekar, fingo barnen hitta på, då det var regndagar, och
ibland sutto de helt snällt stilla, och listade på bilder.
Vi hade en ärgång söndagskalendring, hopsydd till en
bok, denna utgjorde sysselsättning många regniga dagar,
i vårt hem. Ganska tidigt, eller mellan 5 och 6 år, fingo
barnen göra bekantkap med a b c boken, det var något
särskilt med den, för där var en Luffa som vägrade, om
barnet var villigt, att lära läsa.

I de hem där Guds ord respekterades, fingo barnen
ganska tidigt uppfattning om Guds, både sämre sträng
och födande, men också mild och förlåtande och givande.

smått de sitta stilla, under husandakten, som i sådana hem
dagligen örades. Till följd härav, lärde de sig att läsa bibel-
språk, sånger och psalmer utantill, innan de hade lärt, att läsa.
Men även i andra hem, där man icke hade denna inställning,
försökte ändå modern i regel, att lära de små att knäppa
sina händer och bedja: "Gud välsigne maten", samt den lilla
varsliga aftonbönen, "Gud som herer barnen här" o s v.

I de flesta hem vid denna tid, såg man aldrig barn i denna ålder
äta samtidigt, som de vuxna. Först när de vuxna hade lämnat
bordet, var det barnen tur, modern ansåg nog detta system
mycket passande, eftersom de små såke förmodat uppväxa
med den värdighet, som enligt tidens sed fordrades vid måltiden.
I Jerusalem, ansågs det att de vuxna behövde kraftig mat, såsom
ägg, fläsk och kött och detta skulle vara mindre lämpligt för de
små, som snäddes bäst av mjölkmat och lättnadare föda.

11 Kaffe, ja det ville barnen gärna ha för, och de fingo det
också, men antagligen var det för sockrets skull, som ju alltid
varskades till kaffet, som de voro så angelägna om att få det.

Således, kan vi inte påstå att barnen för våra bortskämda med, mycket sällan köptes sådana. Därför var det högtidsdag, för barnen i den här sektionen, då "lille Mari" (en gammal kvinna som gick omkring och sålde varor och bland annat även hemkokta korvsmällor) kom med sin korg, och fick hon inte sälja annat, så åtminstone för 5 öre grisar till glötkarna, det hörde liksom till. Likaså festades det när föräldrarna kommo hem från något bål, ty kokorvar hade de alltid gämt hem till barnen, det var också en ständigt regel.

Utläddrädten, till sådana småbarn, från 2-7 år var mycket anprälslös för. Park och kappor som barnen i närvarande tid gä kläddes i, förkom icke ulla, men den lilla kott, som åtminstone alla pojkar hade, kunde nog vara av något varmare tyg, i många fall hemvärd. Eftersom detta hemvärdade tyg, mest var enfärgat, grönt, pryddes kottan, med gula eller vita band, små krage, skärp och ärmar, och kostymer i sin helhet, såg de lysas, såg riktigt piffig ut. Flickornas klänningar, var också av liknande tyg, men naturligtvis något annorlunda sydda, eller mera klänningstänkade.

Vi, ett och annat nytt förkläde, på den varma mörka klänning-
en, och så var den lilla damen också fin.

Den varmas ärtiden, sprunget alla barn, både större och
mindre barfotade, och denna enkla och billiga metod, upp-
skattades, såväl av dem själva, som den av arbeta jäktade
modern även sina strumpor och skor beagnades i mindre ut-
sträckning, än i vår tid, nämligen det ju ändå finnas att tillgå,
under den kalla ärtiden. I likhet med de varma, hade
barnens strumpor av hemsprunnet ullgarn, som kunde vara
både varmt och starkt, och vid utseendet färes inte så stor
betydelse, med sådana småbarn. Vår de blivit så gamla som
4-5 år, ansågs det att de kunde gå med träskor, och sådana
försågs de av en träskomakare i denna by.

I Hinneryd, fanns en skomakare, som sydde läderskor, men
barn i denna ålder, voro knappast berättigade till sådana,
änär det ansågs att de väste ifrån dem, alltså fort, ty att
gå med läderskor i vår dagslag, kunde ju inte alla komma
i fråga, vid denna tid. I regel hade barnen en uppsättning

Såndagskläder, alltså den här förut beskrivna, men till vardags hade de naturligtvis gamla och lappade kläder, som i många fall gått i arv från äldre systrar. I allmänhet ansågs det inte så orena, med dessa smitarna, som inte börjat skadas, de voro ju alltid vid hemmet och ingen fäste sig vid deras utseende, bevisades att de voro friska, menade man.

Thorppest, födrade man att de skulle komma på egen hand, tvätta och kläda sig, innan de voro borta, men även sedan behövde de hjälp, åtminstone flisorna, med sitt långa hår som dagligen skulle kammas och flätas. Här i häret, krävdes lösen, om de inte blest tillräckligt efterkallna, men efter som man ej förestod sig på, att på radikalt sätt att ta dem, fingo barnen dragas med denna plåga i alla hem då för tiden.

14/ Dess bättre förekom på den tiden inte så många barnsfuk-
damer, men om det hände att en sådan lita blev sjuk,
så fick den ligga stilla några dagar och för det mesta
visste man varken vad sjukdamen hade för namn, eller

eller om barnet hade haft feber. Doktern, hämtades
i varje fall inte i första hand, utan om sjukdomen
visade sig vara av allvarligare art. Barmhärtigheter i
allmänhet, föck man sig i regel inte vid, när den lille
hade fallit och slagit sig och grät var det naturligtvis mor
som skulle se om det, och det brukade hjälpa, när hon hade
bläst ett tag, på den skadade lemmen.

Över huvud taget, fostrades och vårdades barnen i förskolåldern
i denna stift, och fastän varken mat, kläddräkt, eller hygien,
kan jämföras med närvarande tid, har ändå både friskt
kraftigt och hederligt folk vuxit upp i denna stadt.